

5. SWOT анализа према приоритетним правцима развоја (SWOT и анализа развојних потреба и потенцијала подручја на којем се налази партнерство

Табела бр.39 SWOT територије ЛАГ "Плаво и зелено"

Снаге	Слабости
Приоритетни развојни правац –Друштвени развој - повољан географски положај - богато културно-историјско наслеђе - бројне културне манифестације и етно садржаји - релативно развијен и активан невладин сектор (постојање спортских, КУД и других удружења грађана) - постоје домови културе- релативно уређени објекти за потребе манифестација и едукација - делимично постоје спортски терени (отворени и затворени) - релативно добра покривеност територије здравственим амбулантама - лечилишта и специјална болница "Агенс" - дом за остарела лица - релативно добра покривеност територије основним школама - постоје предшколска истурена одељења - делимична покривеност библиотекама - постојање привредних активности - релативно повољна старосна структура становништва - повремено организовање неформалног образовања при удружењима грађана - заштићена и очувана природна и непокретна културна добра као значајан фактор развоја -релативно развијена мрежа за водоснабдевање - релативно добра мрежа путева - постојање електричне мреже -релативна покривеност територије интернет сигналом Развој привредних активности - привредна и предузетничка традиција и предузетнички дух - постојање сектора индустрије нижег (прерада воћа и поврћа, млека), средњег (дрвна) и високо-технолошког (машинска) нивоа развијености - већи број привредних субјекатаод којих поједини имају великих капацитета у извозу процесне, производне – опреме - компаративне предности за развој туризма нарочито у бањском и планинском туризму - туристички потенцијали: културно историјски споменици и природна богатства - богати природни ресурси и биодиверзитет планине, термални и минерални извори, руде, заступљеност шума, ораница, ливада, пашњака и воћњака) - туристички капацитети као основ развоја пољопривреде - велики пољопривредни засади -воће (посебно јагодичасто), поврће (посебно паприка) -сеоска пољопривредна производња (малина, купина, кречарство, негде и пола села живи од продаје дрва) - посебне погодности за производњу и развој повртарства, воћарства, ратарства и сточарства, као и сакупљање	Приоритетни развојни правац –Друштвени развој - стална депопулација становништва, посебно младих -неповољна образовна и квалификациона структура(запосленог и незапосленог) становништва, - високообразованих је свега 7% -недостатак системског приступа у развоју образовања - низак ДП по становнику око 50% ДП на нивоу Србије - неразвијена међусекторска сарадња недовољан број адекватних простора за обављање спортских активности и у приватном и у јавном власништву -слаба координација и сарадња актера у различитим областима заједничког деловања и пројеката - неадекватно опшремљене школе и објекти - недовољан број вртића и јаслица и њихова слаба опремљеност и стање објеката - недостатак библиотека и читаоница -недовољан број и застарели објекти и опрема здравствених станица -централизовано одлучивање - лоши услови у домовима културе -недовољнорадно време пошти и банака -недовољан број трговина -готово потпуна стагнација туризма у Матарушкој Бањи Развој привредних активности - слаба развијеност заната, односно услужних делатности -недостатак капацитета за чување хране –хладњаче - неразвијен сеоски туризам - недостатак меркетинга (туризам) - нерегулисан откуп пољопривредних производа -неконтролисана сеча шума -хотелски капацитети уништавају парковске делове, сваки закупац земље користи термоминералне воде и гуше исте -нарушавање правила понашања у парковима -природно лечилиште је у стечају, а не ради годинама -оба минерална купатила у Матарушкој бањи не раде - Матарушка бања -туризам, као основна делатност не функционише -неискоришћени привредни потенцијали - ниска развијеност свести о важности целокупне привреде - недовољно улагање у развој привреде -нема прерађивачких капацитета у пољопривреди -занемарљив трансфер технологија, пројеката и иновација , - апосебно са високошколских институција ка привреди -слаб удео приватног сектора у повећању продуктивности и конкурентности територије -недовољно коришћење расположивих потенцијала за развој пољопривреде и шумарства

производа из природе и њихову прераду -виши ниво прераде и пласман на туристичко тржиште - хотели и регистрована сеоска домаћинства која пружају услуге исхране и смештаја -природна леčiliшта и одмаралишта - велики број запослених у привредном сектору Животна средина/изграђено и природно окружење - незагађена планинска пространства, посебно на планинама Гочу, Столови, Копаоник, Голија - планине и потенцијали шума -очувана и нетакнута природа -слив Западне Мораве и слив Ибра -водни ресурси из речних извора - термални извори, минералне воде, руде -купалишта и рибњаци -одређени број незагађених изворишта воде од мање издашних, преко средње до нешто мањег број издашних изворишта - чист ваздух -уређени централни простори (тргови) појединих МЗ -оранице, баште и пашњаци - културно-историјски споменици -пријатан климат и географски положај	-недовољно искоришћени туристички потенцијали, недовољни смештајни капацитети, неразвијеност услужне делатности, недовољно развијена туристичка инфраструктура, недовољно структурисан рурални туризам - низак ниво пољопривредне производње, низак ниво тржишности, одсуство специјализације, неизграђени тржишни ланци - одсуство дугорочног уговарања производње -отежан приступ тржишту и финансијском капиталу за пољопривредна газдинства - недовољно прилагођено финансијско тржишт потребама пољопривреде -застарела политика креирања цена - недовољно поклоњена пажња социјалном-предузетништву -одсуство банака на појединим деловима подручја Животна средина/изграђено и природно окружење - јако слаба покривеност градским јавним саобраћајем -лоша организација прикупљања и разврставања отпада - нерешена канализација - непостојање пречишћавања отпадних вода и њихово уливање у Западну Мораву - неконтролисана експлоатација вода - непостојање било какве казнене политике за нарушавање реда у парку као и у сеоским шеталиштима -регионална депонија недостаје -гасификација - уређеност улица је лоша - загађење природних ресурса - неадекватан начин изношења смећа од стрне ЈКП Чистоћа (потребно индивидуално задуживање корисника са посудама кантама) - дивље, веће и мини депоније - недостатак рециклажног центра за отпад - неразвијен туризам - недовољна промоција капацитета којима општина располаже -неприступачност одређених природних богатстава (слаба проходност) - нерегулисаност одвођења отпадних вода - неразвијен систем одношења смећа и отпадних вода - недовољна помоћ индивидуалним туристичким објектима - недовољана јавна расвета - несигурни и необезбеђени прилази и прелази школама
Шансе	Претње
- добар географски и саобраћајни положај - изградња стартешке саобраћајне инфраструктуре и директно повезивање територије са Коридором 10, изградња аутопута Појате-Прељина и Београд –Јужни Јадран -модернизација железничког коридора -близина аеродрома "Морава" -постојање националних стратегија за развој људских ресурса, образовање и запошљавање - јачање транспортног тржишта, логистике, шпедиције - оснивање/јачање задруга	- даљи пад наталитета и други негативни демографски трендови - неусаглашеност образовног система са потенцијалима у привреди - политичка нестабилност - неконтролисан увоз, либерализација увоза пољопривредних производа - претећи тренд сталних миграција младих становника са територије - даљи трендови у дугорочној незапослености, посебно високообразованих људи

- извоз пољопривредних производа веће додате вредности - иницијативе за предузимање мера из области "зелених технологија" и иновативних технолошких мера - стварање повољнијег пословног амбијента за нове инвестиције у складу са стандардима заштите животне средине - фондови за јачање удружења и асоцијација - промоција туристичких дестинација према страном туристичком тржишту земље ЦЕФТЕ, ЕУ, Руска федерација - унапређење рада туристичких кластера - развој информационих технологија и креативних индустрија - унапређење ефикасности планирања и управљања јавног сектора - регулација речних токова - ИПАРД и ЕУ Фондови - подстицајне мере	-неповољни услови кредитирања и ограничена средства локалних и националних буџета за развој и унапређење инфраструктуре - девастирање сеоског становништва посебно брдско-планинског - спор и непредвидив процес децентрализације - непостојање дугорочних планова робних резерви, откупа пољопривредних производа и финансиске подршке годишњим плановима пољопривредне производње - недаскватна политика цена за стартешке пољопривредне производе посебно из области сточарства и воћарства -неразвијен локални јавни саобраћај и гашење аутобуских линија у локалном саобраћају -неповољна епидемиолошка ситуација
--	--

5.1. Приоритети, циљеви, активности

Опис интегрисаног и иновативног карактера стратегије и хијерархије циљева, укључујући јасне и мерљиве показатеље/индикаторе за резултате; Опис области и тема обухваћених приоритетним пројектима

Активности које су разрађиване према утврђеним приоритетима и циљевима односе се на: Унапређење положаја жена, младих и других угрожених категорија друштва; развој привредних и пољопривредних активности; унапређење видљивости територије и њених потенцијала за развој туризма и сарадња са суседним и другим територијама; очување, промоција и валоризација културно-историјског наслеђа; решавање питања течног и чврстог отпада који се првенствено одлаже у реку; јачање сарадње јавног, приватног и цивилног сектора.

I Приоритетна област - Друштвени развој и квалитет живота

Неки од кључних изазова с којима се становници ЛАГ сусрећу, су негативни демографски трендови, висока стопа незапослености, неповољна образовна структура и неразвијено доживотно учење и усавршавање, социјална искљученост маргинализованих група, као и неодговарајућа развијеност капацитета појединих сектора: транспорт, услуге, основна инфраструктура, уређеност објеката од јавног значаја. На квалитет живота утичу институције, садржаји и манифестације културе, забаве, спорта и медија, разноврсност садржаја је веома значајна. Ресурсно ефикасна територија подразумева активности и пројекте за подршку модернизацији сектора транспорта и друге инфраструктуре округа до образовне, здравствене, социјалне као и инфраструктуре од значаја за подршку привредним и туристичким капацитетима. Стратешки и плански приступ и проактивно делегирање конкретних активности и пројеката за ублажавање негативних тенденција је веома значајно. На пример: праћење демографске и образовне структуре становништва, анализе и студије изводљивости за превазилажење проблема, обједињавање финансијских средстава за интервенције на дуги рок и слично. Потребно је већом сарадњом јавног, приватног и цивилног сектора брже односно ефикасније дефинисање развојних политика за превазилажење заостајања подручја и потребни су упоредиви основни подаци како постојећих тако недостајућих и капацитета ресурса, инсталираних капацитета и хуманих аспеката развоја. Анализе би упутиле на области са највећим потенцијалом да подстакну позитивне трендове, пренос искустава добре праксе, као и неизоставне методе мерења годишњег побољшања ситуације после интервенција, зарад идентификације потребних измена и побољшања. Родна једнакост и укључености свих друштвених група омогућава реализацију напора ка остваривању вишег нивоа квалитета живота, смањење сиромаштва исвеукупни развој.

Циљ. 1.1. Побољшање квалитета живота увођењем нових културно-уметничких садржаја

Разноликост и богатство споменика насталих у прошлости чине ово подручје веома занимљивим и саставни су део туристичке привлачности. Области културе, институције и манифестације су важна за ниво квалитета живота становништва, њиховог слободног времена, за обогаћивање понуде садржаја територије за посетиоце. Истовремено су и потенцијал за промоцију територије, развој пратећих услуга и других привредних активности. Оне, поред утицаја на квалитет живота становништва у стратешким циљевима развоја туризма у наредном планском периоду, треба да постану и један од значајних фактора будућих садржаја туристичке понуде и привлачења гостију. У том смислу у будућим приоритетима развоја треба предвидети програме обједињавања овог сектора са сектором привреде, односно укупном туристичком понудом да би се повећали укупни ефекти на доходак, запосленост и препознатљивост у националним и међународним оквирима. Већа анимација младих ка стваралаштву у домену уметности изражавања, отвара могућности да се нови, атрактивни садржаји базирани на неговању традиције на занимљив начин представе новим генерацијама и посетиоцима стварајући добру материјалну базу за развој нових креативних садржаја.

Мера 1.1.1. Унапређење постојећих манифестација квалитетним програмима културно-уметничког садржаја

Као претње у области културе и историје могу се издвојити недовољано ангажовање у циљу промоције културног наслеђа и недовољни подстицаји локалних самоуправа округа за веће

укључивање младих у област културе и стваралаштва. Унапређење промоције и сарадње културно-уметничких друштава креирањем заједничке кореографије у циљу јачања видљивости потенцијала територије. Ангажовања младих и старијих да своје слободно време проводе активно и креативно стварајући нову вредност и повећавајући видљивост територије, доприноси не само локалном миљеу већ омогућава да се квалитетни садржаји користе у сврху креирања нових вредности у туристичкој и другим улужним делатностима и садржајама покрећући и читав низ активности од значаја за стваралашто и ангажман локалног становништва и његове потенцијалне сарадње са другим друштвима у земљи и иностранству, чинећи их промотерима свеукупних потенцијала једне територије.

Пројекат 1.1.1.1. Унапређење промоције и сарадње културно-уметничких друштава креирањем заједничке кореографије, програма.

Мера.1.1.2. Уређење затворених и отворених простора задружних и других расположивих објеката за обогаћивање креативно-уметничких садржаја, садржаја слободног времена

Културно-историјско наслеђе је врло богато. Увидом у постојећу инфраструктуру спортских и рекреативних објеката, као и видове забаве у може се констатовати да је она недовољна у односу на потребе свих слојева становништва, привреде и туризма, а посебно у односу на квалитет живота.

У циљу адаптације и реконструкције простора од значаја за окупљање и рад са младима и старијим категоријама локалних заједница, места окупљања и рада захтевају бар минимум основних услова у којима се може у континуитету преко целе године спроводити креативни рад на стварању нових садржаја у културно уметничким радионицама, вежбаоницама, пробама и сл. За почетак урадиће се попис и процена недостајућих капацитета са предлозима за побољшања, а као пример добре праксе урадиће се адаптација отвореног простора Дома културе у Жичи који је иначе опредељен за дате активности, а својом позицијом и у непосредној близини манастира Жича активност има вишеструке ефекте.

Пројекат 1.1.2.1. Адаптација отвореног простора Дома културе Жича (у чијем су саставу и предшколска установа и амбуланта) и увођење нових садржаја

Пројекат 1.1.2.2. Попис објеката који се могу користити за потребе унапређења културно-уметничких садржаја и садржаја слободног времена, са прелиминарном проценом потреба

Циљ 1.2. Унапређење услова за безбедност школске и предшколске деце у саобраћају

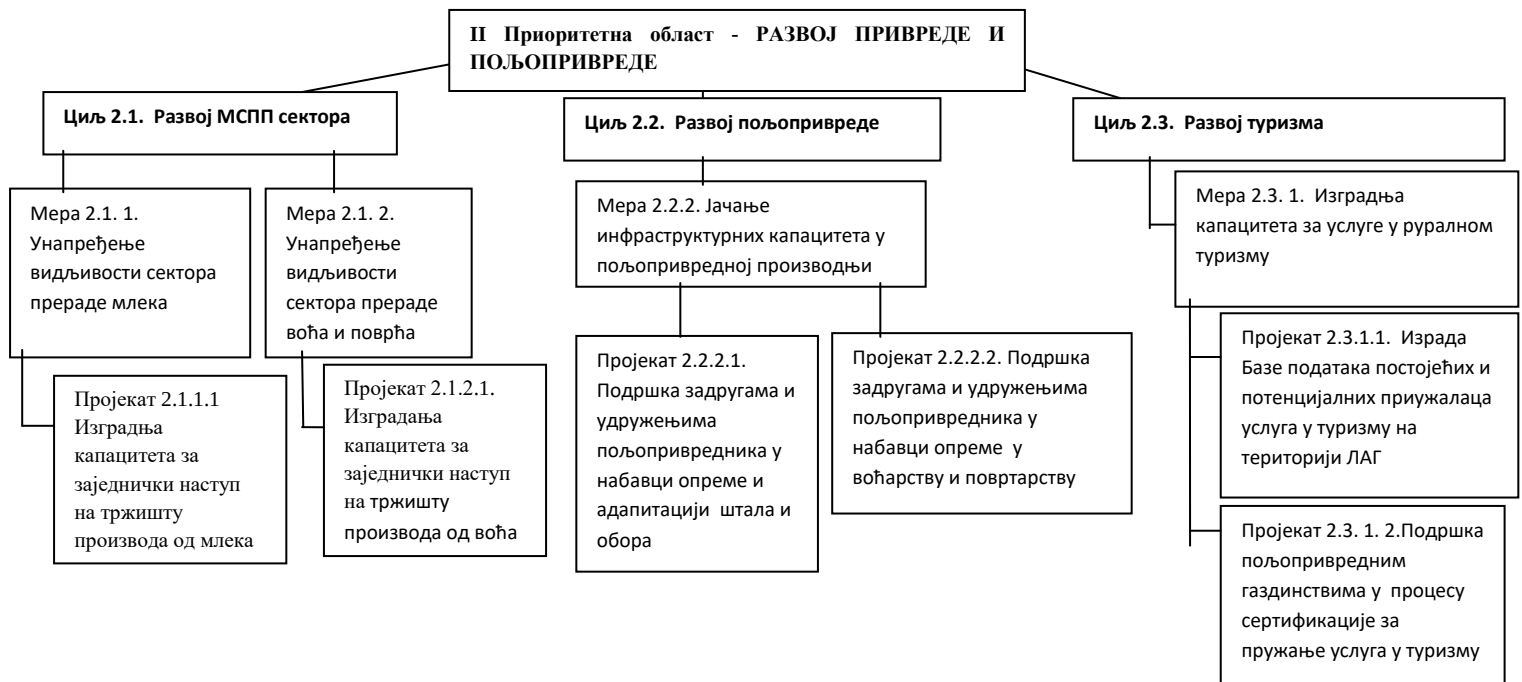
У складу са Стратегијом безбедности саобраћаја на путевима 2015-2020 подизање опште безбедности и њено стално унапређење представља значајну оријентацију локалног руралног становништва ка стварању сигурнијег и повољнијег амбијента за живот и рад у руралним срединама. Сигурност својих грађана, а посебно најмлађих чланова заједнице је у сваком случају приоритет који заслужује пажњу у условима све већег броја возила на путевима, а самим тим и већим изазовима за повећање безбедности и сигурности свих учесника. Стварајући једно сигурно окружење ствара се и повољнији амбијент за све врсте активности, пословања односно рада и живота становништва.

Мера 1.2.1. Унапређење саобраћајне сигнализације у близини школских и предшколских објеката

Већи број школа се налази у близини већих саобраћајница или и нешто мање оптерећених саобраћајница али са недовољном сигнализацијом која би неодговоре возаче на време упозорила на наилазак на објекте школа и обданишта. Прегледом и пописом опасних деоница са условима за побољшање размотриле би се могућности за додатну хоризонталну или верикалну сигнализацију и

њену имплементацију на идентификованом подручју којом би се значајно постигло на безбедности деце у саобраћају и покренуло иницијативе за да се исте уведу где је потребно. смањење емисија буке из саобраћаја;

Пројекат 1.2.1.1. Обезбеђење прилазних путева и прелаза у близини школских и предшколских објеката

II Приоритетна област - Развој привреде и пољопривреде

Повећање диманичности МСПП сектора уз ефикаснију комерцијализацију производа и услуга уз примену стандарда квалитета, усвајање принципа додате вредности, развој нове понуде и већег броја послова и запослених је препознато као потреба која је кључна у смислу одрживости територије и свих пратећих активности које омогућавају динамички развој и бригу за територију. Предности добре комбинације природних ресурс и традиције су основа за унапређење пољопривредне производње и њене специфичне понуде која са додатом вредношћу и у комбинацији са другим производним и услужним индустријама представља добру ресурсну основу. Треба радити на већој додатој вредности производа и услуга укључујући и даљи развој о држивог и селективне облике туризма уз повећање видљивости понуде и територије.

Циљ 2.1. Развој МСПП сектора

Носиоци привредног развоја су најуспешнија предузећа посебно она која у свом портфолију имају већи број запослених, извозно су оријентисана и имају развојна одељења где се стално ради на иновирању производа. Иновативних предузећа нема превише на територији ЛАГ, али се њихова конкурентска предност пре свега односи на могућности да запосле стручну радну снагу у сектору обраде метала, дрвној индустрији, области прераде воћа, поврћа и млека и сектору услуга.

Анализа броја предузећа и привредних активности у протеклом периоду показује да је раст привредних активности присутан и уједначен на територији и да њихова динамика зависи и од програма подршке које су на националном нивоу у протеклој деценији били доступни.

На територији ЛАГ постоји интересовање да се жене удружују како би се покренула производња односно прерада млека у производе са већом додатом вредношћу (сир и кајмак), а са друге стране већ постоје пословне иницијативе које се спроводе понуда зимнице, слатког и киселог програма, за локално тржиште и прераде воћа и поврћа. Како је углавном сезонског карактера остатак године посвећен је редовним пословима на породичним газдинствима, а жене су радно веома ангажоване. Стварањем услова за унапређење пољопривреде и прехранбене делатности омогућава се и одрживи развој руралних области у целини, што свакако доприноси смањењу стварања девастираних подручја са ширим утицајем на све друштвене и економске структуре. Благо пад и стагнација која је уследила након раста указује на потребу да се више улаже у иновативност и јединственост производа и услуга са већом додатом вредношћу, како би се унапредила конкурентска позиција и саме привредне активности биле мање зависне од поремећаја на глобалном тржишту. То представља изазов и са најновијим ризиком од пандемије обољења Ковид које је значајно утицало на динамику и околности привређивања и живота уопште. Суочити се са таквим околностима у наредном периоду представља важан део активности на одрживости, на отежане услове и организацији пословања.

Мера 2.1.1. Унапређење видљивости сектора прераде млека

У условима отежаног привредног развоја је увођење ИКТ и могућност да се обједине традиционалне вредности и нове технологије у свим сегментима пословања. У сваком случају оба аспекта се преплићу па је неопходно успоставити и одржати баланс и понудити адекватна решења у складу са захтевима тржишта.

За добру пољопривредну праксу и стварање додатих вредности производа некада нису потребне и огромне технолошке промене, а производ који је контролисаног квалитета, упакован у атрактивну амбалажу са створеним условима за континуирану производњу повећава своју вредност и конкурентност на тржишту, а истовремено ствара услове за развој производних капацитета.

Пројекат 2.1.1.1. Изградња капацитета за заједнички наступ на тржишту производа од млека

Мера 2.1. 2. Унапређење видљивости сектора прераде воћа и поврћа

Као и код сектора прераде млека подршка у условима велике конкуренције на тржишту у сектору прераде воћа и поврћа малих произвођача-треба олакшати приступ тржишту и повећати не само њихову видљивост већ и ефективност у смислу повезивања са локалним тржиштима и постојећим туристичким потенцијалима стварајући додатну вредност за свеукупно пословање и атрактивност територије. У смислу генерисања прихода малих домаћинства од прераде воћа и поврћа и/или умрежавање њихових капацитета за јачање понуде квалитетним производима, њиховим константним количинама и пратећим услугама. Значајна подршка малим произвођачима је обједињавање њиховог наступа брендирањем територије и њених потенцијала.

Пројекат 2.1.2.1. Изградња капацитета за заједнички наступ на тржишту производа од воћа и поврћа

Циљ 2.2. Развој пољопривреде

Последњих година се све више уочава потреба за прерадним капацитетима у пољопривредној производњи како истичу и сами пољопривредници. Према кретањима цена на светском тржишту пољопривредних производа, полу и финалних производа увелико зависи и њихова понуђачка, али и продајна цена. Како је српско тржиште веома осетљиво на ове осцилације, пољопривредним

произвођачима се намеће потреба да се стварају производи веће додате вредности и да се као такви позиционирају на тржишту. Ту свакако треба тражити погодности како природне тако и у традицији производње како би се искористили сви ефекти за оствајање тржишта и добру конкурентску позицију на истом. Истовремено то значи више улагања у промоцију, маркетинг и иновације уз константно поштовање успостављених вредносних норми и стандарда квалитета. За такве подухвате је неопходна подршка програма подстицаја и повољних кредитних линија. Како се ради о дугорочној стратегији за почетак изналажење тржишних ниша и успостављање процеса производње треба да буде праћено константном маркетиншком подршком, изградњом капацитета за уговарање послова са дистрибутерима или дирекетним купцима у земљи и иностранству.

Мера 2.2.2. Јачање инфраструктурних капацитета у пољопривредној производњи

Објекти за чување крупне и ситне стоке подлежу "зубу" времена и само ретки успевају да својим улагањима прошире производне и капацитета објеката за складиштење и/или модернизују производну опрему. Поред државних и локалних програма субвенција за пољопривреднике, допринос чланицама удружења пољопривредних произвођача и задруга који би се односио на подршку у адаптацији објеката за узгој стоке, складишних капацитета, и др. унапредио би њихова знања о потребној документацији и процедурама.

Пројекат 2.2.2.1. Подршка задругама и удружењима пољопривредника у набавци опреме и адаптацији итали и обора

Пројекат 2.2.2.2. Подршка задругама и удружењима пољопривредника у набавци опреме у воћарству и повртарству

Циљ 2.3. Развој туризма

Узимајући у обзир нова светска искуства, уз ослањање на сопствену иновативност и оне производе у туризму који имају перспективу и помоћу којих може изградити конкурентност посебно треба истаћи перспективу ЛАГ територије у производима повезаним с коришћењем природе и екотуризма, здрављем, активностима специјалних интереса, руралним и културним туризмом.

У том смислу треба у будућим приоритетима развоја предвидети и програме обједињавања сектора све више интересантних креативних индустрија са сектором привреде и сектором туризма да би се повећали укупни ефекти на доходак, запосленост и препознатљивост у међународним и глобалним оквирима.

Мера 2.3. 1. Изградња капацитета за услуге у руралном туризму

Валоризација тржишног потенцијала постојећих туристичких производа, али и туристичких производа за које постоји добра ресурсна основа, представља важан корак у формирању жељеног скупа туристичких производа на основу ког ће нека територија да конкурише на тржишту. Повећање видљивости туристичке понуде је посебно важно у наредном периоду.

Пре свега треба искористити компаративне предлости територије ЛАГ за услуге у туризму и унапредити постојеће потенцијале изградњом капацитета пружалаца услуххеге и креирању политика за подршку развоја туризма.

Пројекат 2.3.1.1. Израда Базе података постојећих и потенцијалних приужалаца услуга у туризму на територији ЛАГ

Пројекат 2.3.1.2. Подршка пољопривредним газдинствима у процесу сертификације за пружање услуга у туризму

III Приоритетна област - Животна средина/природно и изграђено окружење

Постизање раста територије тражи ефикасније коришћење постојећих ресурса, њихову заштиту, смањење штетних емисија, али и улагања у нове обновљиве изворе енергије, подстицање зеленије, еколошки одговорније привреде и нових послова у области животне средине. Такође, тражи јачање људских капацитета у смислу бољег и ефикаснијег коришћења и управљања природним ресурсима, подизања свести и образованости становништва и њиховог активног учешћа у реализовању пројеката из ове области. Ресурсно ефикасна територија подразумева активности и пројекте за подршку модернизацији инфраструктуре. У оквиру ове мере потребно усмерити напоре на превазилажење недостатака унутар територије у инфраструктури (од решавања проблема основне инфраструктуре као што су доступност воде, канализације). Потом, стварање услова за смањен притисак на деградацију животне средине и губитак биодиверзитета и промовисање енергетске ефикасности и рационалног, одрживог коришћења расположивих обновљивих ресурса.

Циљ.3.1. Унапређење система одлагања чврстог комуналног отпада

Прикупљање отпада на територији ЛАГ је слабије организовано због непостојања санитарних депонија на ширем подручју. Отпад се углавном одлаже на јавна сметлишта која су неусловна и дивље депоније на јавним или приватним површинама, поред обала река, путева и слична места. Разврставање отпада не постоји, а сепарација и рециклажа су често помињане као потребне. Спаљивање или самозапаљивање отпада је опасност која је веома велика јер се том приликом у атмосферу ослобађају отровни гасови који по неким студијама могу изазвати низ обољења са трајним последицама по здравље становништва, подземни водотокови могу бити загађени и последице несагледиве.

Мера 3.1.1 Смањење притиска чврстог комуналног отпада на животну средину

Како би се плански утицало на заштиту и унапређење животне средине, здравља људи, допринело одрживости управљања отпадом и повећању нивоа јавне свести и промени става према заштити животне средине и отпаду, као једном од њених сегмената, потребно је радити на: смањењу количина насталог отпада; превенцији настајања отпада; размотрити могућности сепарације отпада и принцип рециклаже што веће количине отпада и принцип мониторинга загађења у циљу очувања квалитета животне средине, посебно истичући квалитет вода слива Западне Мораве и Ибра и обезбедити довољне капацитете за његово прикупљање.

Важно је благовремено обратити пажњу на дефинисање одрживости пре свега финансијске појединачно за свако решење и опрезно приступити избору водећи рачуна о спремности јединица локалне самоуправе да прихвате дата решења. Идентификација локација и израда прелиминарних анализа о броју, локацијама, оптерећености локација количинама и потенцијалним ризицима је значајан корак ка реализацији предлога за решавање изазова са којима се суочавају становници ЛАГ територије, а чији ефекти имају вишеструке утицаје на здравље, економију и одрживост природног екосистема. Спречавање спирања смећа у реке са постојећих сметлишта, до њиховог затварања и ремедијације. Уклањање дивљих депонија чврстог отпада крај река и њихових притока и ремедијација контаминираних површина.

Пројекат 3.1.1.1 Израда базе података "дивљих" депонија

Пројекат 3.1.1.2. Санација најмање 5 критичних "дивљих" депонија на територији ЛАГ и набавка контејнера

Циљ 3.2. Развој и унапређење система одвођења отпадних вода

Према расположивим подацима 61% територије обухваћено је прикључком на канализациону мрежу тако да је потребно је радити на томе да се доступност ових ресурса повећа. Немогућност квалитетног сагледавања стања постојеће канализационе мреже отежава непостојање катастра подземних инсталација (за поједине цевоводе се не знају ни коте), непознавање стања цевовода за каналисање отпадних вода, неодговарајуће прикључење корисника са доста дивљих прикључака, непостојање мерења унутар система, прикључења евакуатора кишних вода на појединим локалитетима итд. Закон о јавној својини је протеклих година направио извесне помаке по питању евиденције подземних инсталација, донекле, олакшавајући сам процес идентификације потреба и неопходних додатних капацитета, тако да је на овом пољу остало још доста посла посебно на идентификацији могућности за даља унапређења.

Мера 3.2.1. Обезбеђивање ефикасног система за одвођење отпадних вода

Потребно је да се системима за одвођење отпадних вода обезбеди смањење угрожености речних водотокова, подземних вода, бунара, спречавање загађивања ораница и башта и долазак у контакт са загађеном водом људи и животиња. Одговорно управљање и заштита животне средине у складу су са реалним потенцијалима и ограничењима природних и створених вредности и дугорочним потребама економског и социјалног развоја и заштите животне средине, што ће се даље остварити кроз мере заштите животне средине на спречавању деградације водотокова као најзначајнијег природног ресурса и добра и заштите водоакумулација које су првенствено на руралном подручју, ефикасним управљањем отпадом, односно отпадним водама. Друштвено и продуктивно-економско уређење брдско-планинских подручја, зависе и од ове компоненте. Обезбеђење високе класе квалитета водотокова, њихово рационално искоришћење и спречавање загађења водног потенцијала слива Западне Мораве и Ибра, изворишта за систем водоснабдевања и свих локалних

изворишта на планском подручју представља важну компоненту у процесу одрживог коришћења постојећих ресурса. Препознавање проблема и рад на смањењу извора загађивања река олакшава имплементацију стандарда квалитета животне средине реципијента (према Закону о водама, чл. 99.) и успостављању система интегралног управљања отпадом у складу са планским решењима. Одржавање и повећање биолошке разноврсности у водотоцима је могуће уз спречавање хазардног загађења од стране индустрија и потпуној санитацији насеља уз обнову и проширење канализационих система насеља, а потом и реализацију постројења за пречишћавање отпадних вода. Недостатак информација о постојећој или недостајућој документацији, недовољно ажурирање информација по овом питању неконзистентно праћење пројеката и евентуално застарели подаци и пројекти би требало да се систематизују, тако да ће се предвиђени пројекат бавити прикупљањем информација и осталих релевантних података од значаја како би се сагледале потребе и реалне могућности даљег улагања у и унапређења система за одвођење отпадних вода.

Пројекат 3.2.1.1. Израда анализе постојеће и недостајуће документације, прописа и др. услова са препорукама за унапређење система одвођења отпадних вода на територији ЛАГ

Циљ 3.3. Унапређење водоснабдевања

Према неким проценама око 76% домаћинства је прикључено на јавни водовод. Изворе за водоснабдевање Краљева чине изворишта на подручју реке Ибар, са повременим коришћењем система Гружа удаљеног 30 км. Врњачка Бања се водом снабдева са више изворишта и то: водозахват отвореног тока Врњачке реке преко система за пречишћавање „Таложник“, захват са отвореног тока Новоселске реке који се прерађује у систему за прераду воде „Метиљске ливаде“, више мањих каптираних изворишта која се налазе у близини регионалног пута Р 222, водозахват код газдинства шумарског факултета на Гочу, системи рени-бунара у Угљареву, више мањих водовода под газдинством месних заједница. Општина Рашка водом се снабдева из више каптираних изворишта пре свега из реке Брвеница, Јошаница као и са извора који се налазе на подножју планине Копаоник. Општина Рашка има низ самосталних изворишта којима се снабдевају околна села и та изворишта су уврштена у систем водоснабдевања.

Мера 3.3.1. Обезбеђивање довољних количина квалитетне воде за пиће

Водоснабдевање је углавном редовно, али је делимично решено. Проблеми сеоских водовода су недостајући капацитети, губици у систему, застарели системи, бунари су после сваке поплаве посебно угрожени, што утиче на здравље и људи и животиња. У наредном периоду тражити издвајање већих финансијских средстава, укључивање националних и међународних извора, као и формирање међуопштинских партнерстава и припреме пројектно-техничке документације да би се они постепено и у континуитету решавали, за наведено је непходно извршити детаљнију анализу потреба и могућности.

Пројекат 3.3.1.1. Израда анализе постојеће и недостајуће документације, прописа и др. услова са препорукама за унапређење система за водоснабдевање на територији ЛАГ

Циљ 3.4: Енергетска ефикасност

Територија која на организован и плански начин поклања пажњу одрживом коришћењу обновљивих ресурса постаје атрактивнија за нова улагања. Уштеде, као резултат енергетски ефикаснијих објеката (јавних и приватних) могу допринети рационалнијем пословању у привреди, услугама, образовању, здравству уз чињеницу да се дата средства могу користити за различите развојне активности и побољшања на територији и тада уштеде могу значајно допринети даљој одрживости и функционалности различитих система. Истовремено улагањем у јавну расвету која се

показала као недовољна са аспекта потреба локалног становништва, али и привреде и потенцијалног развоја туризма, потребно је пронаћи ефикаснији систем јавног осветљења са већим уштедама а безбеднији од досадашњих чији су извори светлости сијалице високог притиска живе и натријума.

Мера 3.4.1. Унапређење енергетске ефикасности

За унапређење енергетских перформанси јавних објеката и система који су се издвојили као највећи потрошачи енергије у складу са увидом у буџте ЈЛС чак и са мањим улагањима, уштеде би биле значајне. Искуства добре праксе пројекта ЕЕ у зградаству међународне организације GIZ који се спроводио и на територији Рашког округа могу бити од користи. Према неким анализама само заменом столарије уштеде би могле бити и преко минимално очекиваних 12%. За установе којима није урађена прелиминарна анализа енергетске ефикасности за потребе оптимизације грејања, значајно би било урадити исте и проценити могућности за инвестирање у реконструкцију и оптимизацију која по искуствима сличних пројекта може бити и већа од минималних 15%. Такође је значајно и исказано као потреба - решавање питања недостајућег јавног осветљења. Систем јавне расвете на руралном подручју је значајно локалном становништву коме би се осигурало безбедније и сигурније кретање.

Пројекат 3.4.1.1. Енергетска ефикасност објеката и оптимизација система производње топлотне енергије у предшколским објектима.

3.4.1.2. Процена недостајућих капацитета јавног осветљења и процена трошкова и уштеда одабиром најефикаснијих еколошки прихватљивих технолошких решења